

25.5.2023
TORSTAISARJA¹⁰
MUSIIKKITALO KLO 19.00

NICHOLAS COLLON
KAPELLIMESTARI

JONAS SILINSKAS
TRUMPETTI

Väinö Raitio

Vesipatsas, baletti-intermezzo (1930)

18 min

Mieczysław Weinberg

Trumpettikonsertto op. 94

24 min

1. Etydejä

2. Episodeja

3. Fanfaareja

VÄLIAIKA 20 MIN

Leonard Bernstein

Sinfoniset tanssit musikaalista West Side Story (1960) 24 min

1. Prologue (*Allegro moderato*)

2. "Somewhere" (*Adagio*)

3. Scherzo (*Vivace leggiero*)

4. Mambo (*Presto*)

5. Cha-cha (*Andantino con grazia*)

6. Meeting Scene (*Meno mosso*)

7. "Cool" Fugue (*Allegretto*)

8. Rumble (*Molto allegro*)

9. Finale (*Adagio*)

Maurice Ravel

La valse (1919–1920)

12 min

Väliaika n. klo 19.55. Konsertti päättyy n. klo 21.05.

VÄINÖ RAITIO: VESIPATSAS

”Musiikki on väriä”, muistetaan Väinö Raition (1891–1945) lausuneen, mutta hänen värimusiikkiaan ei yhdistetty aikanaan ranskalaiseen impressionismiin, joka voitiin kokea passiiviseksi. Tämä väriajattelu tuntui polveutuvan enemmän Skrjabinilta, johon Raition musiikkia yhdisti myös idealistinen vire, huokuva pyrkimys suureen tuntemattomaan.

Tuo piirre, ”aktiivinen eteenpäin pyrkivä, joskus paatostakin tavoittava” (Sulho Ranta), tai ”jylhä, suoraviivainen ja maskuliininen eettis-dramaattinen juonne” (Einojuhani Rautavaara), teki Raitiosta periaatteessa hyväksyttävän säveltäjän 1920-luvun konservatiivisessa taideilmastossa. Yrjö Kilpinen kiteytti tämän ajatuksen arvioidessaan *Vesipatsasbalettia*: ”Väinö Raitio ei ole ainoastaan orkesteritaituri, hän on ennen kaikkea syvästi tunteva taiteilija, jolle tekotavallinen mestaruus merkitsee hengen voittoa aineesta.”

Mikään tällainen ei tehnyt Raitiosta laajalti ymmärrettyä säveltäjää, vaikka hän tanssiteoksessaan onnistui uudistamaan tyyliinsä 1920-luvun alun moderneista orkesterifantasioista uuteen suuntaan. Kaksikuvaelmainen baletti *Vesipatsas* tanskalaisen Poul Knudsenin librettoon sai kantaesityksensä vuonna 1929 suomalaisessa oopperassa yhdessä oopperan *Jeftan tytär* kanssa.

Raitio esitteli tanssiteoksen aiheen: ”Toiminta tapahtuu meren rannalla ja siihen

ottaa osaa ylimysväkeä ja kalastajia. Nuori aatelisherra rakastuu kalastajatyttö Marianneen, mutta kun nousee myrsky ja merestä nousee pelottava vesipatsas, aatelinuorukainen pakenee ensimmäisenä jättäen neidon vaaralle alttiiksi.” Apuun tulee reipas kalastajanuurukainen ja teos ”päättyy iloiseen karkeloon”. Musiikiltaan *Vesipatsas* oli arvostelumenestys, mutta teos unohdettiin vuosikymmeniksi, kunnes Radion sinfoniaorkesteri levytti sen Jukka-Pekka Sarasteen johdolla vuonna 1992 (Ondine).

Vesipatsaassa Raitio on kääntynyt synkänsävyisestä ekspressionismista mannermaisten tanssiteosten rytmisesti ja koloristisesti räiskyvään tyyliin. Siitä erottuu myös uusklassistinen virtaviivaisuus, mutta päällimmäinen vaikutelma on ilmaisen vapautuminen ja rehevöityminen. Vanhanaikainen tarina peittyi parikymmenminuuttisessa ideavyöryssä, mutta tanssilliset lähtökohdat kuuluivat tiuhaan vaihtuvissa episodeissa.

Intiimeissä kohtauksissa musiikki tiivistyy kamarimusiikilliseen herkkyyteen, mutta suuri orkesteri tavoittaa myös tarinan paatoksen. Raitio irrottaa aiheesta riipivää tunnetta ja groteskia huumoria kietoen kaiken eksootiseen satumaisuuteen. *Vesipatsas* on myös muotitietoinen sävellys ja päättyy kalastajarakastavaisten tyylyteltyyn tangoon, joka Evert Katilan mukaan oli ”ainutlaatuisen repäisevä lajissaan”.

MIECZYŚLAW WEINBERG: TRUMPETTİKONSERTTO

Mieczysław Weinberg (1919–1996) syntyi Varsovasta ja pakeni sieltä natsien tieltä vuonna 1939 Minskiin, jossa hän valmistui säveltäjäksi vuonna 1941. Puolaksi hänen etunimensä on Mieczysław ja venäjäksi se kirjoitettiin Moiseiksi, mutta alkuperäinen juutalainen kirjoitusasu oli Moishe (Moses).

Weinberg pääsi uudessa kotimaassaan Šostakovitšin suosioon, mutta ei viranomaisten, joiden vainolta hän täpärästi pelastui 1950-luvun alussa. Esikuvansa tavoin Weinbergista kasvoi neuvostoaajan tärkeimpiä sinfonikkoja, jonka musiikki on päässyt oikeuksiinsa vasta hänen kuolemansa jälkeen 2000-luvulla.

Vuonna 1967 valmistunut trumpettikonsertto on lajinsa persoonallisimpia luomuksia ja räätälöity ukrainalaissyntyiselle trumpettivirtuosi Timofei Dokshitzerille. Suomessa usein vierailut Dokshitzer muistetaan sekä ketterästä tekniikastaan että venäläistyylisestä, terävästä ja läpäisykykyisestä trumpettisaundistaan.

Weinbergin puolituntinen trumpettikonsertto on kolmiosainen, mutta rakennelma on epätavallinen, mikä sai Šostakovitšin luonnehtimaan teosta ”sinfoniaksi trumpetille ja orkesterille”. Ensimmäinen osa (Allegro molto) on alaotsikoltaan ”Etydejä”, jollaisilla trumpetti aloittaa esteratansa. Orkesteri heittelee kapuloita rat-

taisiin minkä kerkeää, mutta noin puolivälissä tilanne rauhoittuu ja trumpetti viritteää hetkeksi sordinoidun melodian. Äkässti sivaltava liike palaa pian ja kirittää osan loppuun.

Toisen osan (Andante), alaotsikoltaan ”Episodeja”, avaa orkesteri dramaattisella otteella, joka oikeuttaa Šostakovitšin luonnehdinnan. Trumpetti kuljettaa elegisiä sävelaiheita, mutta orkesteri tulee väliin laajoin kommentein. Huilusoolo ja pikkurumpu rakentavat vakavasta ja loppua kohti hiljenevästä osasta sillan finaaliin.

Pastisseista ja sitaattitekniikasta tuli 1960-luvulla venäläisen postmodernismin tunnusmerkki. Finaalin (Andante) ”Fanfaarien” aluksi trumpetti tapailee Mahlerin viidennen sinfonian alkua, joka muuttuu pian Mendelssohnin *Häämarssiksi*. Seuraa vilahduksia Rimski-Korsakovin *Kultaisesta kukosta* ja Bizet’n *Carmenista*. Orkesteri seuraa esimerkkiä vain hiljaisena varjona, vaikka notkistaa liikettä pienellä valssipoljennolla. Päätös on kuitenkin pidättyväinen ja salaviisas.

LEONARD BERNSTEIN: WEST SIDE STORY: SYMPHONIC DANCES

“New York, 6. tam. 1949. Moderni versio Romeosta ja Juliasta sijoitettuna slummeihin pääsiäisen juhlinnan aikoihin. Tunteet juutalaisten ja katolisten välillä ovat kireitä. Ensin mainitut: Capuletit, jälkimmäiset: Montaguet. Veli Laurentius on kulmakunnan apteekkari. Katutappeluja, kahden päähenkilön kuolema – kaikki sopii. Mutta kaikki tuo on vähemmän tärkeää kuin säveltää musikaali, joka kertoo traagisen tarinan käyttämällä vain musikaaliin kuuluvia keinoja ja lankeamatta ‘ooppera-ansaan.’” (Leonard Bernsteinin päiväkirja)

Ensi-iltaansa *West Side Story* joutui odottamaan vuoteen 1957, mutta sitä seurasi elokuva ja maailmanmenestys. Leonard Bernstein (1918–1990) ei sortunut musiikissaan oopperatyyliseen pateettisuuteen. Taakse jäivät myös amerikkalaismusikaalin kirkasotsainen reippaus tai hollywoodmainen imelyys. Kahden rakastavaisen tarina siirrettiin karuun kiverämaahan, ankeista oloista kasvavaan vihanpitoon ja rakkautteen, joka tunkeutuu kuin kukka asfaltin läpi. Nykyajan yleisölle näytettiin, että Shakespearen rakkaustarina on yhä täyttätotta.

Sinfonisissa tansseissaan Bernstein tiivistyi *West Side Storyn* tapahtumat orkestraaliseen muotoon. Teos käynnistyy johdannosta, jossa viritetään kahden kilpailevan jengin, Jetsien ja Sharkien, välinen jännite. Musiikki liikkuu uhkaavasti pullistellen,

hiipii kujien varjoissa ja uhoaa vaskisissa purkauksissa. Asfalttiviidakon rummut räjähtävät täyteen ääneen takaa-ajossa ja yhteenotossa, jonka polliisin pilli lopettaa leikaten.

Seuraavassa taitteessa soi Tonym laulu Somewhere (“Jossakin”), jossa hän haaveilee maailmasta, jossa rakkaus ja ystävyys ovat mahdollisia. Eri soitinten runollista vuoropuhelua seuraa bassoäänien uhkaava varjo. Seuraavassa scherzossa liikutaan yhä haavemaailmassa: nuoret karkaavat slummista auringonpaisteeseen ja avaraan mai-semaan.

Kuvitteellinen osuus loppuu, kun käynnistyy koulun juhlissa esitetty muotitanssi, Mambo. Tiukkaiskuinen lattaritanssi tunkee pääosaan ja yllyttää jengit urbaanin elonjäämistaistelun vastapeluiksi. Lempeäksi cha-chaksi sovitettu Tonym laulu *Maria* on muisto päähenkilöiden, juutalaisen Tonym sekä kuubalais-katolisen Marian, ensikoh-taamisesta.

Seuraavassa taitteessa jengit ovat jälleen liikekannalla ja kyräily purkautuu viimein tappelussa, jossa Tony surmaa kilpailevan jengin johtajan, Marian veljen. Viimeisessä kohtauksessa kadun oikeus on puhunut ja Tony on murhattu kostoksi. Marian tuska liikuttaa osapuolet liian myöhään ja Tonym ruumis kuljetetaan pois hautajais-saatossa, toivon sävelien (Somewhere) lipussa tavoittamattomiin.

MAURICE RAVEL: LA VALSE

Maurice Ravelin (1875–1937) ja Sergei Djagilevin balettiyhteistyö oli kitkaista, vaikka tuottikin pari hienoa hedelmää. Tarkkuustyötä tekevän ranskalaissäveltäjän hidas työskentely kävi Djagilevin hermoille jo vuonna 1911 *Daphnis et Chloë* -baletin yhteydessä. Vuonna 1920 Marcelle Meyer esitteli pianolla Ravelin tuoreen ”Wien”-vals-sirapsodian Poulencille, Stravinskylle ja Djagileville, joka kommentoi uutuutta: ”Ravel, se on mestariteos... mutta ei balettia... se on muotokuva baletista... maalaus baletista.”

La valseksi uudelleen ristitty teos sai kantaesityksensä Concerts Lamoureux’n voimin vuonna 1920 ja sai odottaa balettiensi-iltaansa vuoteen 1928, jolloin Ida Rubinstein laati siihen koreografian. Ravelin ”koreografisen runoelman” juuret ulottuvat ainakin vuoteen 1906, jolloin Wien-rapsodian suunnittelu alkoi. Innoittajana olivat Straussin valssit, nuo täydelliset musiikilliset ilmestykset, jotka olivat tehneet Brahmsin kateelliseksi ja inspiroineet kovanaamaiset wieniläismodernistit hyväntuulisiin Verein-sovituksiin.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja Itävallan keisarikunnan romahdettua aihe sai symbolista painoa. Ravel kirjoitti teoksensa olevan ”eräänlainen apoteoosi wieniläisvalssille, jonka hahmotin kuolemaan johtavina mielikuvituksellisina pyörteinä. Kohtaus sijoittuu keisarilliseen palatsiin

noin vuonna 1855.” Säveltäjä kielsi, että teos olisi muistomerkki sodan kieputtellemalle Euroopalle, mutta aikalaiset ja jälkipolvet ovat kuulleet yhteyden kirkkaana.

Partituuriin liitetty skenaario antaa vielä tarkemman kuvauksen: ”Tanssivat parit vilahtelevat pyörteisten pilvien välistä. Usvan hitaasti hälventyessä näemme suuren juhlasalin tanssivien parien täyttämänä...” Ylellinen ympäristö antaa vihjeen musiikkiin kylvetystä rappion ja tuhon siemenestä.

Ravel on *La valse*ssa (Mouvement de valse viennoise) ottanut käsittelynsä wienervalssin käytännöt ja niihin liittyvät parisuhteen koreografiset formalisoinnit ja tehostanut ne siihen pisteeseen, että edustavan seurustelukulttuurin takana vellovat intohimot – valta ja vietit – karkaavat käsistä. Valssin perinteiset kadenssit, aloitukset ja lopetukset, venytetyt trioliaskeleet, pyörryttävät portamentot, ”Schmiß und Schmalz”, yltyvät *La valse*ssa hekumaliseksi kuolemantanssiksi, joka säilyttää viime hetkeen saakka hurmaavuutensa. Ajankuvana *La valse*ta huokuu dekadenssin hurmio ja turmio. Ravel on näyssään sekä osallistuja että tarkkailija, mutta viime kädessä myös uhri.

Antti Häyrynen

NICHOLAS COLLON

6 Brittiläinen Nicholas Collon kuuluu nuoremman polven kysytyimpiin ja arvostetuimpiin kapellimestareihin. Hän aloitti viime vuonna kautensa RSO:n yhdeksäntenä ylikapellimestarina ja jatkaa tehtävässään kesään 2028 asti.

Tärkeällä sijalla Collonin ohjelmasuunnittelussa RSO:ssa ovat kausittain vaihtuvat teemasäveltäjät, joita ovat kaudella 2022–23 György Ligeti, Outi Tarkiainen ja Sergei Rahmaninov. Lisäksi hän on kutsunut Brett Deanin RSO:n säveltäjävieraaiksi. Collon johtaa kauden aikana RSO:ta kausikonserttien lisäksi ulkomaisilla vierailuilla Lontoon Proms-festivaalilla solistina Pekka Kuusisto sekä Virossa ja Saksassa, jolloin solistina on viulisti Hilary Hahn.

Collon on 2004 perustamansa brittiläisen kamariorkesterin Aurora Orchestran ylikapellimestari. Hän on työskennellyt Haagin Residentie-orkesterissa vuodesta 2016 lähtien, ensin jaetussa pääkapellimestarin (principal conductor) virassa Jan Willem de Vriendin kanssa ja 2018–2021 sen ainoana ylikapellimestarina. Syksystä 2017 lähtien hän on ollut myös Kölnin Gürzenich-orkesterin päävierailija.

Collon on vierailut monien arvostettujen orkesterien johtajana; näitä ovat britti-

läisten huippuorkesterien lisäksi mm. Deutsches Symphonie-Orchester Berlin, Zürichin Tonhalle-orkesteri, Ensemble InterContemporain, Euroopan kamariorkesteri, Osloon filharmonikot, Ranskan kansallisorkesteri, Tokion Metropolitan-sinfoniaorkesteri ja Toronton sinfoniaorkesteri.

Collon johtaa laajaa ohjelmistoa ja on työskennellyt myös oopperakapellimestarina. Hän on johtanut yli 200 uutta teosta, joukossa useita kantaesityksiä ja ensiesityksiä, säveltäjinä mm. Unsuk Chin, Philip Glass, Colin Matthews, Nico Muhly, Olivier Messiaen, Krzysztof Penderecki ja Judith Weir.

Collon levytti kaudella 2021–22 RSO:n kanssa Sibeliuksen, Thomas Adésin ja Lotta Wennäkosken musiikkia. Hänen levytyksistään Aurora Orchestran kanssa tehty *Road Trip* (Ives, Copland, Adams ja Muhly) voitti 2015 Echo Klassik -palkinnon Klassik ohne Grenzen -sarjassa. Aurora Orchestran ensimmäisenä julkaisuna Deutsche Grammophonille on vuonna 2020 ilmestynyt levy *Music of the Spheres* (Mozart, Max Richter, Adés, Dowland/Muhly ja Bowie). Hän on lisäksi levyttänyt mm. Haydnia, Ligetiä, Britteniä ja Deliusia sekä Hallé-orkesterin kanssa useita levyjä modernia ohjelmistoa.

JONAS SILINSKAS

Liettualainen trumpettisti Jonas Silinskas syntyi vuonna 1989 Vilnassa muusikko-perheeseen. Hänen isänsä oli Liettuan valtion sinfoniaorkesterin pasuunan äänenjohtaja ja äitinsä pianonsoiton opettaja. Jonas aloitti trumpetinsoiton opinnon kahdeksanvuotiaana kansallisessa Ciurlionis-musiikkikoulussa ja suoritettuaan siellä loppututkinnon muutti vuonna 2009 Suomeen jatkamaan opintojaan Tampereella Aki Välimäen johdolla.

Suomessa Jonas Silinskas on työskennellyt useissa orkestereissa. Hän toimi lähes kymmenen vuotta. 2010–2019, Tampere

Filharmonian trumpetin äänenjohtajana, ja sittemmin hänen isänsäkin muutti Suomeen ja samaan orkesteriin.

Jonas Silinskas on esiintynyt Turun filharmonisen orkesterin, Tampere Filharmonian sekä Radion sinfoniaorkesterin solistina. Tätä nykyä Silinskas toimii trumpetin äänenjohtajana Radion sinfoniaorkesterissa.

*Tämän viikon konsertit 24.–25.5. ovat
alttoviulisti Pekka Pulakan
viimeiset konsertit Radion sinfoniaorkesterissa
ennen eläkkeelle jäämistä. Pulakka aloitti työnsä
RSO:ssa vuonna 1979.*

RADION SINFONIAORKESTERI

Radion sinfoniaorkesteri (RSO) on Yleisradion orkesteri, jonka tehtävänä on tuottaa ja edistää suomalaista musiikkikulttuuria. Orkesterin ylikapellimestari on Nicholas Collon.

Radio-orkesteri perustettiin vuonna 1927 kymmenen muusikon voimin. Sinfoniaorkesterin mittoihin se kasvoi 1960-luvulla. RSO:n ylikapellimestareita ovat olleet Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste, Sakari Oramo ja Hannu Lintu.

Suurten klassis-romanttisten mestariteosten ohella RSO:n ohjelmisto sisältää runsaasti nykymusiikkia ja orkesteri kantaesittää vuosittain useita Yleisradion tilausteoksia. RSO:n tehtäviin kuuluu myös koko suomalaisen orkesterimusiikin taltioiminen kantaneuvoille Yleisradion arkistoon.

RSO on levyttänyt mm. Mahlerin, Bartókin, Sibeliuksen, Hakolan, Lindbergin, Saariahon, Sallisen, Kaipaisen ja Kokkosen teoksia. Orkesteri on saanut levytyksistään Gramophonen kahdesti – Lindbergin klarinettikonsertton levytyksestä 2006 sekä Bartókin viulukonserttojen levytyksestä 2018. Muita tunnustuksia ovat mm. BBC Music Magazine Award, Académie Charles Cros ja MIDEM Classical Award. Sibeliuksen sävelrunoja ja lauluja sisältävä levy palkittiin International Classical Music -palkinnolla (ICMA) 2018. Kotimaisen EMMA-palkinnon RSO on saanut 2016 ja 2019. Grammy-ehdokkaana RSO on ollut 2020 ja 2021.

RSO:n konsertit lähetetään suorina lähetyksinä Yle Areenassa ja Yle Radio 1:ssä, viivästettynä konsertti-iltana Yle Teemalla sekä taltiointeina Yle TV1:ssä.